

DE VIEILLES TIGES
VAN DE BELGISCHE LUCHTVAART
VZW

Gedenkboek
van de Belgische luchtvaart
César BATAILLE

Voorgesteld en gepatroneerd door
Luitenant-Generaal Vlieger b.d.

Michel Mandl

voorzitter VTB
en door

Dr. Pierre Cryns

lid VTB

Vertaald door

Marie-Christine en Paul Buyse

leden VTB

César Battaille

Oorlogsheld 1914-1918

Vliegtuigbouwer, officier-wapenmaker, beeldhouwer

I. De persoonlijkheid

- Geboren te Basècles op 20 maart 1882.
- Mijningenieur.
- Ontwerper van driedekker.
- Officier-wapenmaker tijdens de oorlog 1914-1918.
- Beeldhouwer.
- Overleden te Basècles op 31 december 1963.

Loopbaan in de luchtvaart

- In de loop van het jaar 1911: constructie van een driedekker en behalen van uitvinderbrevet afgeleverd door het ministerie van nijverheid en arbeid op 19 september 1911.
- 9 augustus 1914: César Battaille wordt als vrijwilliger aangenomen in het Vliegtuigpark te Antwerpen.
- 29 september 1914: uitvinderbrevet van een “pijl of brandobus” om te worden gebruikt tegen luchtschepen.
- 15 oktober 1914: benoemd tot de graad van sergeant.
- December 1914: deelname aan verschillende nachtvluchten.
- 2 maart 1915: nachtbombardement van de vijandelijke stellingen te Westende met luitenant Hagemans als piloot.
- 28 april 1915 : aangesteld tot de graad van reserveofficier en aangeduid voor de Militaire Luchtvaartdienst te Calais.
- 31 mei 1915: testen van nieuw ontworpen bommen met luitenant Crombez als piloot.
- 10 juni 1915: brevet voor een “krachtige brandbom met omgekeerde ontsteking”.
- November 1915 : brevet voor een “bomlancering installatie met enkele bediening”
- Op 7 januari 1916, neerleggen van een brevet te Parijs voor een “kleine raket met zuurstof en waterstofmengsel “.
- 20 november 1915: testen van een “splinterbom” boven zee, met kapitein Jacquet als piloot,
- Van januari tot de april 1916: ontwerpen van verschillende granaten en ontwikkelen van een nieuwe antiduikboot-raket.
- 7 juli 1915 : bomtest met kapitein Dony.
- 15 januari 1917: César Battaille wordt gekwetst aan de rechterhand bij het testen van een ontstekingsbuis voor een obus.
- April 1917: verschillende bombardements- en verkenningsoopdrachten.

- Benoeming tot onderluitenant en luitenant in het reservekader van de Genie op respectievelijk 3 juni en 30 juni 1917.
- 5 oktober 1917: neerleggen van een brevet voor een machinegeweer met meerdere lopen.
- Deelname als waarnemer tijdens het offensief in Vlaanderen.
- 29 september 1919 : demobilisatie.
- 26 maart 1922 : benoeming tot de graad van reservekapitein.
- 9 februari 1932 : ontslag uit het reservekader op persoonlijke aanvraag.

II Biografie

De mijningenieur in het familiebedrijf

César Battaille wordt op 20 maart 1882 te Basècles geboren. Zijn vader, Octave, is een no-
toir industrieel in de streek. Op 18 juli van het daaropvolgend jaar schenkt mevrouw Battaille het
leven aan een tweede zoon, Adolphe.

Nadat hij zijn jeugd heeft doorgebracht in het kasteel dat zijn familie in 1883 heeft geërfd na
het overlijden van een groottante, wordt César naar Brussel gestuurd om er secundair onderwijs te
volgen. Zijn hogere studies werkt hij af in Bergen en Brussel. Hierdoor verwerft hij het diploma
van mijningenieur. Volgens bepaalde getuigen zou César Battaille eveneens cursus hebben ge-
volgd aan de Nationale Kunst- en Beroepsschool van Parijs.

Eens zijn studies beëindigd, vervoegt César Battaille de familiale onderneming welke door
zijn vader werd omgevormd in een vennootschap met collectieve naam “Octave Battaille en zo-
nen”. De vennootschap omvat een bedrijf te Basècles en filialen te Hamburg en te La Rochelle.
Ze is gespecialiseerd in het produceren van kunstmest en veevoerders¹.

Daar zijn broer Adolphe de zaken leidt, kan César zich wijden aan het technisch productie-
gedeelte. Met zijn inventieve geest zoekt hij het productieproces te verbeteren. Op 12 juli 1910
doet César Bettaille een brevetaanvraag voor een “toestel voor snellediging van superfosfaatke-
tels”. Deze werkwijze zal worden gebruikt in België en in Spanje.

Op 6 februari 1912 doet César Battaille een nieuwe brevetaanvraag voor een “apparaat tot
het rechtstreeks maken van gewalst koper volgens het elektrolyseprocedé”, een systeem dat verge-
lijikbaar is met wat in de grote bedrijven van Rotschild te Londen wordt gebruikt.

De maand daarop ontwerpt hij een “ketel voor superfosfaten” en stelt hij een elektrolytische
oven op punt die zal gebruikt worden te Basècles.

Tijdens deze vruchtbare uitvindingsperiode, lanceert César Battaille zich, met de hulp van
zijn springstofspecialist Henri Jonnieaux en enkele arbeiders uit het familiaal schrijnwerkeratelier,
in het bouwen van een vliegtuig. De details van deze constructie worden beschreven in het hoofd-
stuk “Markante feiten”.

In 1914 barst de oorlog uit. Het bedrijf wordt stilgelegd, omdat de Duitsers al het lood heb-
ben aangeslagen dat nodig is voor de productieketen. De familie trekt zich terug te La Rochelle,
niet ver van het plaatselijk filiaal. César Battaille denkt dat hij nuttig kan zijn voor het land en laat
zich in het leger aanwerven. In “Markante Feiten” wordt de heldhaftige periode van zijn leven in
dienst van de natie, nader beschreven.

Na het conflict hernemen de zaken. De vader van César sterft op 5 maart 1920; hij was sena-
tor geworden en burgemeester van Basècles. De jongste zoon, Adolphe, neemt de vennootschap
over onder het sociaal statuut “Battaille Gebroeders - Opvolgers van Octave Battaille & zonen”.

De onderneming bloeit en de productiecapaciteit wordt verhoogd. Er zijn een driehonderdtal
werknemers in dienst. Een tweede fabriek voor zwavelzuurproductie zie het daglicht op het terrein
van Basècles en een nieuwe productie-eenheid wordt opgericht te Fresnes aan de Schelde in

1. Het betreft hier één van de eerste zwavelzuurfabrieken in België om superfosfaten te produceren (100 ton per dag)

Frankrijk.

Vanaf 1927 verblijft César Battaille vaak te Brussel. Op kerstavond 1930 huwt hij met mevrouw Céline Wante. De beide echtgenoten verblijven hoofdzakelijk in een woning die César Battaille te Sint-Gillis heeft laten bouwen. Vanaf die datum zullen de jacht en het beeldhouwen zijn volledige tijd in beslag nemen.

Inderdaad, Battaille heeft nooit nagelaten zich aan zijn geliefd tijdverdrijf te wijden: het beeldhouwen. In 1913 ter gelegenheid van het Salon ingericht door de Sociëteit van de Franse kunstenaars in het Groot Paleis te Parijs, stelt hij een plaasteren beeld tentoon onder de benaming “De vrouw met de vlinder”. In datzelfde salon exposeert hij het jaar nadien met de “Griekse Danseres”.

Na de oorlog zal César Battaille zijn kunstenaarswerk verder zetten. Het is hoogst waarschijnlijk dat het indrukwekkend geheel “Casseurs de gueuse” een “eervolle vermelding” heeft bekomen tijdens het Salon van Parijs in 1920. Als fervente jager en gepassioneerd door de natuur, creëert hij verschillende beeldhouwwerken gewijd aan de bosbewoners.

Wat zijn werken betreft onthouden wij in dit gedenkboek voornamelijk de monumenten die opgericht zijn ter nagedachtenis van de vliegeniers die hij zeer goed heeft gekend tijdens de Eerste Wereldoorlog alsook zijn meesterwerk gebeeldhouwd op het kerkhof van Brussel ter nagedachtenis van de vliegeniers gevallen tijdens de oorlog 1940-1945. Details van deze verwezenlijkingen worden tevens vermeld in het hoofdstuk “Markante Feiten”.

César Battaille die sedert 1949 lid was van de beheerraad van de vereniging de Vieilles Tiges, sterft tijdens een wandeling in het park van zijn kasteel te Basècles.

In de periode van de voorlopers van de luchtvaart, heeft de geniale uitvinder César Battaille getracht een driedekker volgens zijn eigen ontwerp te doen vliegen. In de loop van de Eerste Wereldoorlog heeft hij zijn inventiviteit ten dienste van de natie gesteld, door het realiseren van verschillende soorten munitie en door het ontwerpen van verschillende systemen die moest toelaten de doeltreffendheid van de opdrachten voor het bombarderen en voor de jacht te verbeteren. Hij zal eveneens zijn kunstenaarstalent in dienst van de natie stellen, door verschillende monumenten te ontwerpen ter nagedachtenis van zijn gevallen collega's tijdens de twee oorlogen.

Naast het Erelegioen en de Leopoldsorde, was César Battaille eveneens drager van het Oorlogskruis met Palmen, de Medaille van de IJzer en het Vuurkruis. Hij was Officier in de Kroonorde met Zwaarden en Officier in de Orde van Leopold II met Zwaarden. Hij werd daarenboven gedecoreerd met de Overwinningsmedaille en de Herdenkingsmedaille van de oorlog 1914-1918 op respectievelijk 31 augustus en 19 september 1919.

III. Markante feiten

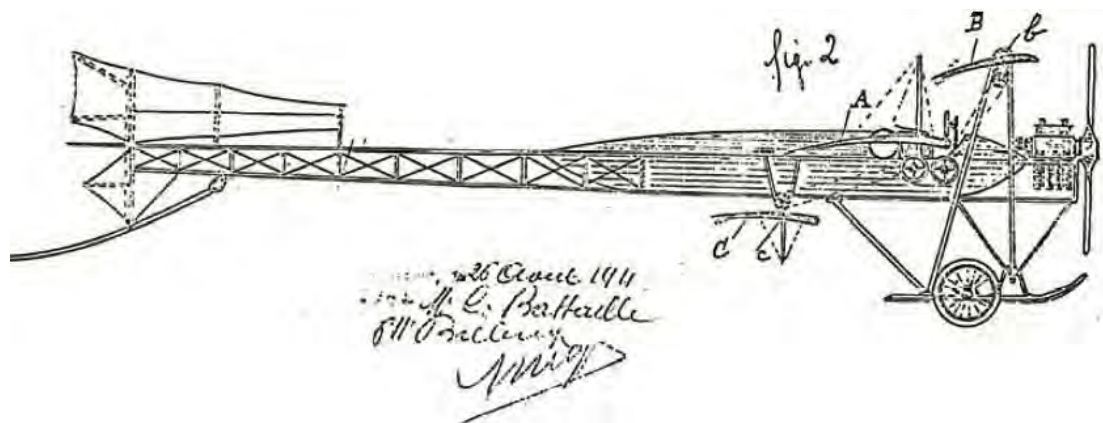
De vliegtuigbouwer

Eind augustus 1909 vertoeft César Battaille te Reims. Hij woont er de eerste grote vliegmeeting bij in Frankrijk. Nauwelijks teruggekeerd te Basècles is hij aanwezig op de Week van de Luchtvaart te Doornik, één van de eerste luchtvaartmanifestaties in België. Hij ontdekt er de driedekker van Walter Bulot. Het is waarschijnlijk dat deze beide gebeurtenissen César Battaille hebben aangezet tot het bouwen van zijn eigen vliegtuig. Dit wordt gebouwd in zijn beeldhouwwerkplaats. De driedekker wordt gemonteerd door Henri Jonnieaux samen met enkele mecaniciens die tewerkgesteld zijn in zijn bedrijf te Battaille. Op 19 september 1911 wordt een uitvinderbrevet afgeleverd door het ministerie voor nijverheid en arbeid. Het betreft een vliegtuig met “veranderlijke snelheid en bestuurbare invalshoek”.

Het vliegtuig is ontworpen met een vast hoofdplan van 18 m² en met twee beweegbare panelen van 6 m² met variabele invalshoek. In zijn aanvraag voor een uitvinderbrevet preciseert hij

dat “het toestel kan worden gebouwd met vaste panelen, met drie beweegbare panelen, met één of twee beweegbare vlakken”. Het vliegtuig wordt uitgerust met een viercilindermotor Grégoire (GYP) van 40 PK. Met tot doel het zwaartepunt van de motor te verlagen, werd deze omgekeerd gemonteerd, met de krukas naar boven.

Heeft het vliegtuig werkelijk gevlogen? Waarschijnlijk wel, gezien de inscriptie op de achterkant van een foto uit die tijd. De eerste vlucht zou plaats hebben gevonden op 16 augustus 1911, met de Fransman Jean Chassagne als piloot.

Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog heeft zonder enige twijfel een einde gemaakt aan deze vliegtesten.

De resten van de driedekker werden in 1971 gevonden in een weinig bezochte loods van de fabriek te Basècles. Dankzij de brevetaanvraag en foto's die destijds door de heer Désiré Delforge, fotograaf te Basècles werden genomen, zal het vliegtuig worden heropgebouwd door de vereniging voor vliegtuigrestauratie van het Koninklijk Legermuseum te Brussel, gekend onder de benaming “Brussels Air Museum Restoration Society”. Na heel wat jaren van intense arbeid wordt

*Avion à incidence commandée
Brevet n° 238402 Belgique
à volé le 16 août 1911 - à Basècles -
Géo. Battaille Ing. - Basècles -*

“Bravo voor de driedekker”, getekend Ch Nungesser, op 3 maart 1917

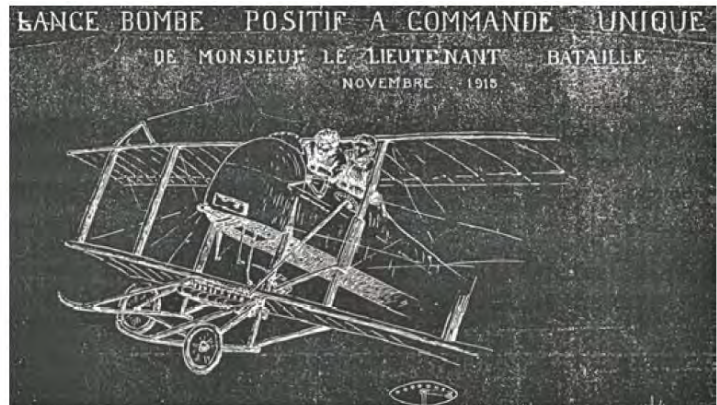
het vliegtuig nu tentoongesteld op de eerste verdieping in de grote luchtvaarthall. Het is onbetwistbaar één van de kleinoden van het Museum.

De details over het restaureren van het toestel worden in Bijlage A vermeld.

In dienst van de natie tijdens de oorlog 1914-1918

Na de Duitse invasie op 9 augustus 1914, aarzelt César Battaille geen ogenblik zich te gaan melden als vrijwilliger. Hij wordt aangeworven bij het Belgisch Luchtvaartpark te Antwerpen onder het bevel van luitenant Georges Nélis. Hij doet zich onmiddellijk opmerken door zijn inventieve geest en vanaf de maand september beschikt hij reeds over een brevet voor een “brandraket of brandgranaat”, een wapen dat bedoeld is om de Duitse luchtschepen neer te halen.

Midden oktober wordt sergeant César Battaille overgeplaatst naar zijn eenheid te Saint-Pol-

César Battaille, Georges Nélis en zijn adjunct Watteux

sur-Mer nabij Duinkerken en hij vervolgt er zijn onderzoekswerken; hij voert ondertussen ook zijn eerste luchtoperaties uit. In een mum van tijd slaagt hij er in bommen van verschillend kaliber op punt te stellen. Bevorderd tot onderluitenant legt César Battaille in de maand juni 1915 een brevet neer voor een “krachtige brandbom met omgekeerde ontsteking”. Bij de impact veroorzaakt de ontploffing een naar omhoog gerichte waaier met de onderkant van de huls als basis.

Tijdens de maand juli begeeft César Battaille zich naar Parijs om er de vuurpijlen uit te testen, op basis van waterstof- en zuurstof² die hij ontwikkeld heeft bij het begin van de oorlog. De vuurpijlen worden afgeschoten van op de eerste verdieping van de Eiffeltoren en doen onmiddellijk een ballon van 150 m³ ontbranden.

In de nacht van 22 op 23 augustus 1915 neemt hij met zijn piloot Henri Crombez deel aan een bombardementscampagne. Ze werpen een bom van 30 kg en twee bommen van 15 kg af op de vijandelijke stellingen.

Enkele weken later vindt hij een “bomlanceerder met enkelvoudige bediening”³ uit. Dankzij dit ontwerp kan de piloot de projectielen hetzij één voor één, hetzij in tros lanceren en dat terwijl hij zijn aandacht op het vliegen en op het richten kan blijven vestigen.

Het jaar 1915 eindigt in mineur voor de dappere Battaille. Tijdens het behandelen van een granaat op 31 december, wordt hij aan de hand gekwetst. Deze lichte handicap, veroorzaakt door de kwetsuur, vermindert in geen geval zijn werkijver. Hij ontwerpt verscheidene springstoffen en tuigen, de plannen, voor onder andere verschillende granaten, een instantvuurpijl en een beveiliging voor het afschieten werden teruggevonden.

Op 31 januari 1916 wordt César Battaille benoemd tot Ridder in de Orde van het Erelegioen en op 26 juni 1916 wordt hij geciteerd op de Legerdagorde als “Auteur van verschillende zeer waardevolle uitvindingen die reeds grote diensten hebben bewezen”.

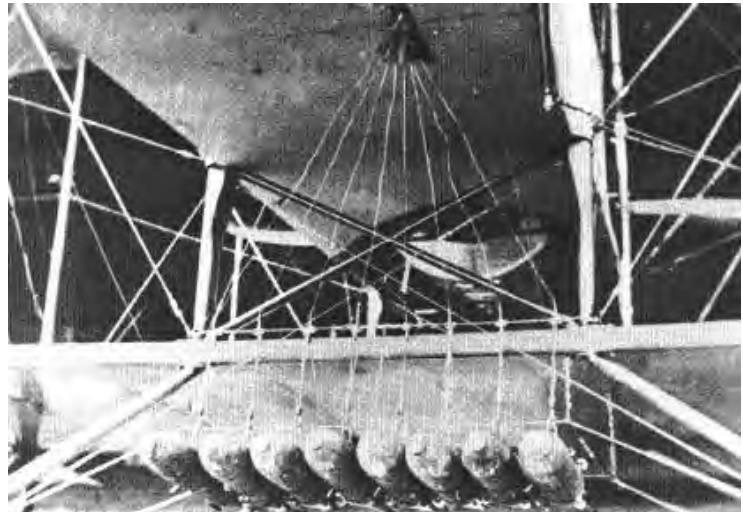
De theoretische en de praktische onderzoekingen volgen elkaar op. Op 15 januari 1917 wordt César Battaille gekwetst aan de hand en aan de rechterarm bij het uittesten van een fuseegraanaat met eigen voortstuwing, bestemd voor de jachtvliegtuigen.

2. De eerste pijltjes waren enkel bedoeld om het gasomhulsel te doorboren. Het pijltjes op basis van van zuur- en waterstof ontsteken echter het gas dat ontsnapt na de perforatie.

3. De bommen moesten door de piloot of passagier buiten gegooid worden. Met het lanceersysteem konden zij opgehangen worden aan het vliegtuig en doodeenvoudig losgekoppeld worden in vlucht.

Césaire Battaille met zijn bommen.

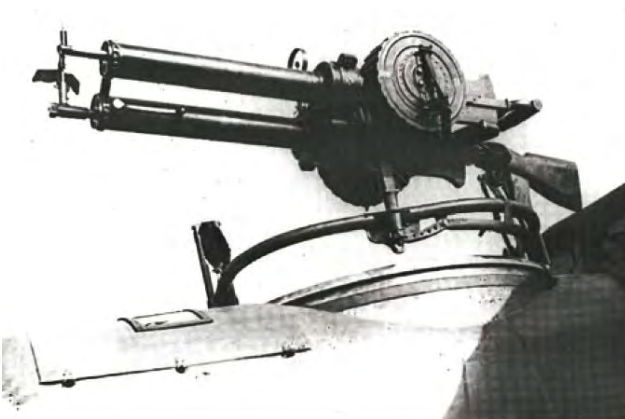
Bomlanceringsysteem met enkelvoudige bediening.

De dagelijkse werkverslagen van de eerste maand van 1917 doen melding van testen met een mikorgaan "Battaille". Onder andere de bemanning Orta-de Burlet heeft medegewerkt aan deze opdrachten⁴.

Bij het hernemen van het vliegen, gaat Césaire Battaille verder met uitvindingen waaronder deze voor brandkogels bestemd voor de Duitse waarnemingsluchtschepen. Doch hij is niet alleen vuurwerkuitvinder. Hij wenst de vuurkracht, voornamelijk deze voor het verdedigen van de tweezitters voor waarneming en bombarderen, te verbeteren. Daarom ontwerpt hij een "machinegeweer uit één stuk met twee of meerdere lopen en met onafhankelijke aandrijfmechanismen". Het brevet preciseert verder dat het hier gaat om een "betrouwbaar en krachtig wapen, met een schietcapaciteit van 1000 tot 1400 kogels per minuut, voorzien van een mechanisme om het blokkeren onmogelijk te maken".

Het samenkoppelen van twee machinegeweren Lewis zal volledige voldoening schenken. Het stel zal worden overgenomen door de Franse en Belgische luchtvaart en zal er de Spad's XI en de Breguet's XIV mee uitrusten.

Op 30 oktober 1918 eindigt het conflict voor Césaire Battaille met een belangrijk oorlogsfeit. Deelnemend aan een verkenningsopdracht met zijn escadrillecommandant Jules Jaumotte, de grote Belgische specialist inzake luchtfotografie, wordt Battaille gevlogen door sergeant Edmond Des-

Aan elkaar gekoppelde machinegeweren "Battaille." op een Breguet XIV

clée en schiet met een machinegeweer van zijn uitvinding, een Duitse jager neer. Alhoewel deze overwinning niet gehomologeerd wordt daar de Duitser in zijn eigen linies is neergekomen, ontvangt de bemanning het Oorlogskruis en een vermelding in de Krijgsoorde.

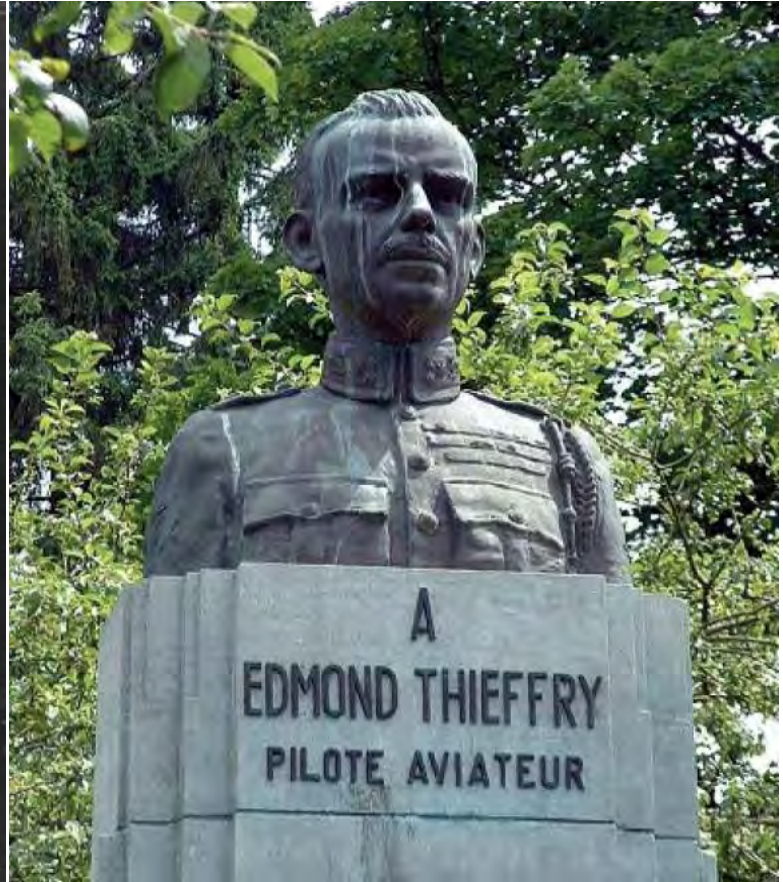
4. Door een louter toeval werden in 2004 twee mikorganen gevonden tussen de reserves van het museum..

De beeldhouwende kunstenaar in dienst van de luchtvaart

Zoals reeds vermeld in zijn biografie, verdeelt César Battaille zijn vrije tijd met jagen en beeldhouwen. In 1929 exposeert hij in de Kunstcirkel van Doornik verschillende werken waarvan één “België gemarteld ? Nooit”, met een fiere uitstraling en tegelijkertijd voorname en krachtige vormen.

België gemarteld ? Nooit

Borstbeeld van Edmond Thieffry

In datzelfde jaar 1929 wordt het land in rouw gedompeld door het afsterven van één van zijn helden, Edmond Thieffry, de as met tien overwinningen en bemanningslid van de Handley-Page “Prinses Marie-Josée”, die de eerste verbinding met Kongo maakte in 1925. Hij verongelukt tijdens een verkenningsvlucht in de streek van de Grote Meren.

Om de square te Etterbeek die zijn naam draagt te verfraaien, wordt er beroep gedaan op zijn wapenbroeders. César Battaille ontwerpt en beeldhouwt de gedenksteen en de buste die de herinnering aan de grote vliegenier vereeuwigen. Het gedenkteken wordt op 10 juli 1932 ingehuldigd in het bijzijn van de weduwe van Edmond Thieffry en zijn vijf kinderen.

Bas-relief te Marienburg, ter herinnering aan Léopold Roger

Weinige tijd nadien overlijdt Léopold Roger, het andere bemanningslid van de eerste vlucht naar Leopoldstad, in de bloei van zijn leven, veroorzaakt door een chirurgische ingreep die totaal onschuldig leek. Ook hier wordt er een beroep gedaan op César Battaille om een gedenkteken te ontwerpen ter herinnering aan de pionier van het luchttransport. Het bas-relief verwijst

naar de raid België-Kongo en wordt in 1936 onthuld te Marienburg, op het klein plein voor de kerk, op de plaats waar Léopold de mooiste tijd van zijn jeugd beleefde.

Bij de bevrijding is het normaal dat de veteranen van de RAF beroep doen op kunstenaar-vliegeniers om een monument te ontwerpen dat het Erepark op het kerkhof van Brussel moet versieren. Het is meer bepaald op initiatief van Mevrouw Dufosse wiens zoon als vliegenier sterft tijdens een luchtgevecht op 10 mei 1940, dat het project voor het Erepark wordt gebeiteld en uiteindelijk op 18 september 1950 wordt ingehuldigd. (Zie eveneens het artikel dat in juni 1949 is verschenen in het tijdschrift van Sabena onder Bijlage B).

Het gedenkteken in Franse steen werd opgericht dankzij een nationale intekening. Het is het werk van César Battaille en de architect Jean Vandenbosch, reserve verkenningsofficier die ernstig werd gekwetst tijdens de aanval op de bruggen over het Albertkanaal.

Het monument draagt de namen van de 215 vliegeniers die zijn gesneuveld tijdens de Tweede Wereldoorlog. Elk jaar wordt het getooid met kransen tijdens een ceremonie die op 1 november plaatsvindt op het Erepark. Zijn aanwezig: de autoriteiten van de Luchtmacht, de anciens van de RAF, de Vieilles Tiges en de notabelen van de stad Brussel.

Op 12 oktober 1947 sterft commandant Fernand Jacquet, een andere held van de Grote Oorlog, in het kasteel Leval te Beaumont. Het klein gedenkteken dat het beeldhouwd monument siert, is eveneens het werk van César Battaille.

Wanneer de stad Basècles in 1948 beslist een monument op te richten ter nagedachtenis van Gaston Destrebecq, stichtend lid van het Onafhankelijkheidsfront en van de oorlogsslachtoffers van Basècles, is het nogmaals César Battaille die het standbeeld zal vervaardigen.

Beeldhouwwerk van Fernand Jacquet

Ter herinnering aan G. Destrebecq

IV. Vermeldingen en getuigenis

Opzienbare daden van Mr César BATAILLE

Eervol vermeld in de dagorde van het Leger van 26 juni 1916 en vereerd met het Oorlogskruis om de hiernavolgende reden :

“Ontwerper van verschillende uiterst interessante uitvindingen die de grootste diensten hebben be-
wezen. Heeft met de grootste moed en op gevaar van zijn eigen leven verschillende Duitse geladen
en op scherp staande ontploffingstuigen tot ontploffing gebracht. Tijdens het uitvoeren van deze
gevaarlijke handelingen werd hij tot tweemaal toe gekwetst”. Werd Ridder in de Leopoldsorde be-
noemd bij Koninklijk Besluit van 24/04/1916.

Eervol vermeld in de dagorde van het Franse VI leger van 27 mei 1919 om de hiernavolgende re-
den : “Dappere verkenningsofficier, die zich uitzonderlijk heeft onderscheiden tijdens het Vlaams
Offensief van 1918”.

Getuigenis van Victor Boin

Artikel verschenen in de revue “De Verovering van het Luchtruim” dd. 6 juni 1950.

**AVIATEUR,
INVENTEUR ET...
SCULPTEUR !**

La Conquête de l'Air 1906 Juin 1950.

S'il est une figure bien sympa-
thique et bien humaine, c'est celle
d'un « Ancien » de l'aviation de
guerre : César Bataille.

Ce nom ne dit rien aux nouvelles
générations, qui ignorent vraisem-
blablement tout de la carrière d'une de
nos plus méritantes « vieilles tiges ».
Et ce, à des titres divers... C'est que
César Bataille est, à sa manière, un
grand timide, un « raffiné » de la mo-
destie, qui désire passer inaperçu et
ne recherche aucune publicité. Il met
même, dans cette discrétion, une véri-
table coquetterie qu'on serait en droit
de lui reprocher, car sa carrière est à
donner en exemple et mérite d'être
mieux connue. Il est très rare de voir,
nos temps de grande misère et de
matérialisation à outrance, un individu
réunir des dons, des possibilités aussi
divers que ceux que possède César
Bataille. S'apparente-t-il à Léonard
de Vinci?... Nous savons qu'il bon-
dira en lisant ces lignes, qu'il rougira
jusque derrière les oreilles et qu'il
s'écriera : « Ah ! non, vous exagérez...
Vous allez me rendre ridicule!! Léonard
de Vinci... tout de même!!! »
Et pourtant... il s'appelle bien
César !

César Bataille inventa un avion,
imagina des formules nouvelles pour
la fabrication des bombes d'aviation,
et il est l'auteur de plusieurs monu-
ments de grande allure, dont celui
aux Résistants du Groupe G, qui
s'élève à Pommerœul, dans la forêt
de la princesse de Ligne.

Comme « éclectisme », qui dit
mieux ?

En 1914, César Bataille, volontaire
de guerre incorporé à l'arme du Génie,
appartenait au Service technique de
l'Aviation ; il créa plusieurs prototypes
d'engins de bombardement qui retin-
rent l'attention des spécialistes. Il fut
désigné, à sa demande, tout en restant
au Service technique, comme observa-
teur à la 4e escadrille (bombardement).
César Bataille, en effet, désirait expé-
rimer lui-même dans les lignes
allemandes les prototypes de bombes
qu'il créait avant d'être fabriquées en
série et mises en service. Ses bombes
furent adoptées par toutes les armées
alliées. Elles valurent, pour une part,
à leur inventeur de hautes distinctions
honorifiques belges et étrangères,
dont l'Ordre de Léopold avec palme
et la Légion d'honneur.

Mais comment César Bataille vint-il

Monument aux Résistants du Groupe G.
à Pommerœul.
(Forêt de la Princesse de Ligne.)

à l'aviation? L'histoire remonte aux débuts du plus lourd que l'air. Très intéressé par les vols expérimentaux exécutés en France par les frères Wright, les Santos-Dumont, les Farman, les Voisin, les Bréguet et autres Robert Esnault-Pelterie, César Battaille « milita » dans l'atmosphère de l'époque, construisit en 1910 un « coucou » dont nous donnons ci-contre une photographie... C'était un appareil curieux formé par un plan fixe et deux plans mobiles à incidence variable. Cet appareil fut breveté le 16 août 1911. Il vola aussi bien, ni mieux, ni plus mal que d'autres prototypes. L'avion Battaille devait prendre part au Circuit de 1912: Bruxelles-Nimy - Basècles - Tournai. Il en fut empêché à la dernière minute par suite d'une panne de moteur. Seul le comte d'Hespeel franchit toutes les étapes du circuit, et notre ami Henri Crombez, ayant raté son atterrissage à Nimy, fut forcé d'abandonner l'épreuve.

Monoplan fixe : 12 m². Deux plans équilibrés à incidence (0 à 70°) commandée 2 x 6 m². Brevet n° 238402 (16 août 1911) César Battaille.

de sport, de tourisme, que César Battaille, dès avant 1914, se préoccupa du rôle que jouerait dans une guerre future l'aviation de bombardement.

Mais l'inventeur de machines et de bombes avait des goûts plus raffinés puisque, à ses heures de loisirs, il se réfugiait dans son studio et modelant l'argile, créait de la beauté... Il est l'auteur du splendide monument aux aviateurs morts durant la guerre 1940-1945, qui s'élève à la pelouse d'hon-

neur, réservée à nos héros, au cimetière d'Evere; du monument élevé sur la tombe du commandant aviateur Fernand Jacquet, à Leval-Chaudeville, et d'œuvres charmantes d'une grande noblesse de lignes, qui sont aujourd'hui dans des collections particulières.

La *Conquête de l'Air* se devait de rendre un hommage particulier à ce bon serviteur du Pays, de l'idée aérienne et de l'Art.

V. B.

C'est par l'aviation expérimentale,

Vertaling

VLIEGENIER, UITVINDER EN... BEELDHOUWER !

Als er een sympathieke en menselijke figuur bestaat, dan is het wel César Battaille, "ancien" van de oorlogsluchtvaart.

Deze naam betekent niets voor de jonge generaties die niet op de hoogte zijn van de loopbaan van één van onze meest verdienstelijke "vieilles tiges"; en dit om diverse redenen... Het is zo dat César Battaille op zijn manier, als een zeer schuchter iemand, een "uitbinker" in nederigheid, verkoos onopgemerkt door het leven te gaan, zonder enige publiciteit na te streven. In deze bescheidenheid legt hij zelfs een zekere koketterie aan de dag waardoor men geneigd zou zijn hem deze te verwijten. Nochtans beleefde hij een voorbeeldige loopbaan en verdiende hij meer bekendheid. In een periode van miserie en buitensporige materialisme, komt het zelden voor een individu te vinden die dergelijke verscheidenheid aan gaven en mogelijkheden verenigt. Lijkt hij op Leonardo da Vinci?... Indien hij deze vergelijking zou lezen zou hij verschrokken opspringen, tot achter de oren rood worden en roepen: "Maar neen, u overdrijft... U gaat mij belachelijk maken !! Leonardo da Vinci... toch !!!".

En nochtans... hij heet wel degelijk César !

César Battaille ontwierp een vliegtuig uit, bedacht nieuwe formules voor het vervaardigen van vliegtuigbommen en hij is de schepper van verschillende monumenten van grote allure waarvan dit voor de Weerstanders van Groep G, dat opgericht is te Pommeroeil in het bos van de prinses de Ligne.

Wie doet er beter aan "eclecticisme" ?

César Battaille wordt in 1914 als vrijwilliger ingelijfd bij de Genie en hoort bij de technische dienst van de luchtvaart; hij ontwerpt verscheidene prototypes van tuigen voor het bombarderen die de aandacht van de specialisten trekken. Alhoewel hij bij de technische dienst bleef, werd hij, op eigen aanvraag toch aangeduid als waarnemer in het 4de bombardementsescadrille. Inderdaad, César Battaille wenste persoonlijk te experimenteren achter de Duitse linies met de prototypes van

de bommen die hij ontwierp, vooraleer deze in serie werden geproduceerd en in gebruik genomen. Zijn bommen werden door al de geallieerde legers gebruikt. Daardoor werd hun uitvinder bekroond met hoge Belgische en buitenlandse eretekens, waaronder de Leopoldsoorde met Palm en het Erelegioen.

Echter, hoe kwam César Battaille terecht in de luchtvaart? De geschiedenis keert terug tot het begin van het "zwaarder dan de lucht" project. Ten zeerste geïnteresseerd in de proefvluchten van de gebroeders Wright in Frankrijk, met Santos-Dumont, Farman, Voisin, Bréguet Robert Esnault-Pelterie en andere, "leefde" César Battaille in de atmosfeer van die tijd. Zo construeerde hij in 1910 een "kist" waarvan wij hierbij een foto hebben afgedrukt ... Het betrof een eigenaardig toestel met één vast en twee beweegbare panelen met veranderlijke invalshoek. Dit toestel werd op 16 augustus 1911 gebrevetteerd. Het vloog niet slechter of niet beter dan de andere prototypes. Het vliegtuig van Battaille zou deelnemen aan de Omloop van 1912: Brussel – Nimy – Basècles – Doornik. Echter, door een motordefect werd hij op het laatste nippertje van deelname verhinderd. Het was enkel graaf Hespel die alle etappes aflegde en onze vriend Henri Crombez zag zich door een ongelukkige landing te Nimy genoodzaakt de wedstrijd te staken.

Het is dankzij de proefondervindelijke luchtvaart voor de sport en het toerisme, dat César Battaille reeds van vóór 1914 dacht aan de rol die de luchtvaart zou spelen in een toekomstige bombardementsoorlog.

De uitvinder van machines en bommen had ook meer verfijnde kwaliteiten; tijdens zijn vrije tijd zocht hij toevlucht in zijn studio om er klei te bewerken tot artistieke schoonheid... Hij is de ontwerper van het magnifiek monument van de vliegeniers die tijdens de oorlog van 1940-1945 sneuvelden. Het siert het ereperk op het kerkhof van Evere dat voorbehouden is aan onze helden. Ook het gedenkteken op het graf van commandant vlieger Fernand Jacquet te Leval-Chaudeville is van zijn hand en er bevinden zich nog andere prachtige werken met mooie edele lijnen in zijn persoonlijke verzameling.

De Verovering van het Luchtruim voelde zich verplicht een bijzondere hulde te brengen aan deze waardevolle dienaar van de Natie, van de luchtvaart en van de kunst. V.B.

Bibliografie

- **Militair Dossier** van het Historisch Documentatiecentrum van het Legermuseum te Brussel.
- **De vliegtuigen van 1911**, R. De Gaston, Luchtvaartbibliotheek 1912.
- **Het Belgisch Jaar van de Luchtvaart 1910 en 1911**, A. Bracke, Casteau 1911 en 1912.
- **César Battaille** : Dr Pierre Cryns, 2009.
- **Dossier Battaille** van het Koninklijk Legermuseum (via Kol. Terlinden).
- **Vervlogen Dagen** : Willy Coppens de Houthulst, 1932.
- Tijdschriften van het AELR nrs 30 en 54.
- Tijdschriften van de Verovering van het Luchtruim.

Bijlage A : Restauratie van de driedekker Battaille

De driedekker Battaille in de luchtvaartafdeling van het K.L.M.

Op het einde van het jaar 1971 werd commandant Verhelst, een medewerker van het museum, op de hoogte gebracht dat er zich restanten van een vliegtuig bevonden in een loods van de firma Battaille te Basècles. Hij neemt contact op met de familie Battaille en ontdekt dat het hier de restanten van een driedekker van de illustere uitvinder betreft.

Het toestel bevindt zich in een erbarmelijke staat : een onvolledige romp doch bestaande uit een gezond geraamte en de restanten van de vleugels en horizontale staartvlakken nog voorzien van delen bekledingslinnen. Gezien de belabberde toestand van het toestel beslist de restauratieploeg onder leiding van Dr Pierre Cryns (opsteller van het huidig gedenkboek) het ten spoedigste te recupereren. De romp wordt in een mal geplaatst, gedemonteerd, gereinigd, gevernist en opnieuw gemonteerd. De linnen bekleding wordt gerestaureerd en de ontbrekende of te erg beschadigde on-

derdelen worden vervangen.

Slechts steunend op de enkele foto's van die tijd genomen door Dhr Désiré Delforge (fotograaf te Basècles) wordt het landingsstel opnieuw samengesteld en voorzien van de oorspronkelijke wielen. Men was genoodzaakt de bekleding van het onderste deel van de romp te vernieuwen, een gans gedeelte van de bovenkant te vervangen en de zetel, de stuurknuppel en de vleugelondersteuning te fabriceren. Het voetenstuur is oorspronkelijk en de stuurorganen werden vervolledigd. De brandstoftank, een klein meesterwerk, werd geconstrueerd door de commissaris René Vanderidt en Bruno Dona.

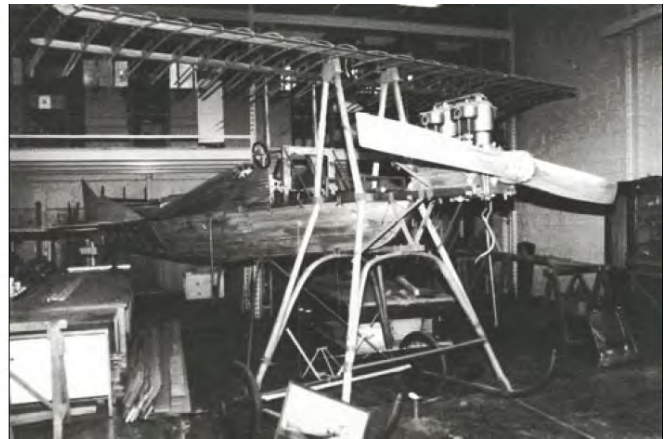
Daar er geen motor Grégoire met 4 cilinders beschikbaar was, beslist de ploeg het toestel uit te rusten met een motor uit die tijd welke dezelfde afmetingen had om op het frame van de driedekker te worden gemonteerd. Het betreft een motor Chenu van 1908-1910.

In de lente van 1991 meldt Dhr Winders, achterneef van de illustere uitvinder, dat werklieden van de familiale onderneming een vleugel hadden gevonden die was opgehangen aan de zoldering van een niet meer in gebruik zijnde garage. Het gaat hier over niet minder dan de bovenste vleugel van de driedekker. Deze kostbare relikwie wordt naar het Museum overgebracht. De in een uiterst goede staat bewaarde vleugel is nog voorzien van de dwarsliggers in spar en met schroeven bevestigde eiken ribben. Een over de ganse breedte van de vleugel lopende metalen buis verzekert er de sterkte van en bewerkstelligt de rotatie ervan. Dankzij deze ontdekking kan de restauratieploeg het juiste profiel van de ribben en het mechanisme dat de rotatie van de bovenste en onderste vleugels aandrijft, bepalen.

Door te extrapoleren kan ingenieur Georges Veraart mogelijk het profiel van de middelste vaste

vleugel bepalen. Het fabriceren hiervan betekent de laatste stap in de restauratie van de driedekker.

Het eindresultaat van deze restauratie mag een groot succes worden genoemd en het vliegtuig zal worden tentoongesteld op de eerste verdieping in de hal van het Legermuseum.

Monument et Pelouse d'Honneur des Glorieux Aviateurs Belges tombés au cours de la Guerre 1939-1945

Comme on le sait, les aviateurs belges tombés au combat sur tous les théâtres d'opérations où, grâce à eux, notre pays s'est trouvé représenté, et où notre drapeau, par leur héroïsme, et leur sacrifice a vu son prestige maintenu, vont être rassemblés au cimetière d'Evere dans un emplacement qui leur est réservé.

Plusieurs de nos héros y dorment déjà de leur dernier sommeil. Six nouveaux corps viennent d'y être réunis. D'autres les rejoindront bientôt. Mais il est hélas des tombes qui resteront à jamais vides; des « disparus » qui ne pourront recevoir qu'une sépulture symbolique.

Celle-ci sera constituée par un im-

posant monument érigé au milieu de la pelouse d'honneur et qui portera gravé le nom de tous les aviateurs tombés au cours de la dernière campagne.

Sous le Haut Patronage de Sa Majesté la Reine Elisabeth, un Comité d'Honneur et un Comité exécutif composés des personnalités actives des œuvres de l'Aviation belge ont formé une Association ayant pour but :

1) Créer une Pelouse d'Honneur au

cimetière de Bruxelles-Evere pour les 330 glorieux aviateurs belges tombés durant la guerre 1939-1945.

2) Un monument, œuvre du statuaire César Battaille, Aviateur 14-18, sera érigé par souscription nationale.

L'œuvre de la Pelouse d'Honneur des Aviateurs fait un vibrant appel à la solidarité nationale pour contribuer à l'exécution de ce monument et prie chacun de verser sa participation au C.C.P. 7970.00 (« Monument des Aviateurs »), 1, rue Montoyer, Bruxelles.

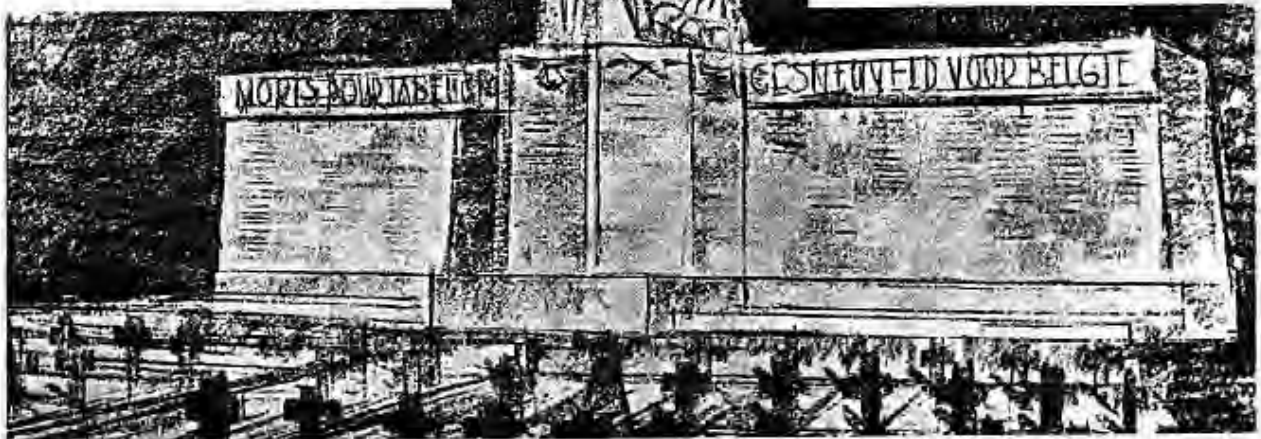
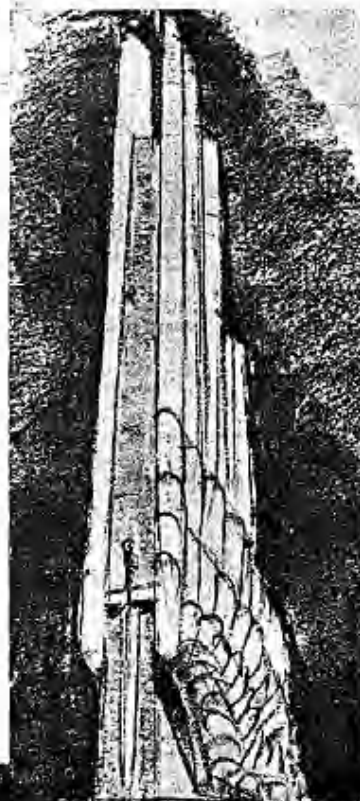
Le surplus éventuel de la souscription sera versé au Fonds National d'Aide aux Œuvres de l'Aviation Belge (Ailes Brisées, Veuves et Orphelins).

COMITE D'HONNEUR

- S. Em. le Cardinal Van Roey.
- M. le Ministre des Affaires Etrangères.
- M. le Ministre de l'Intérieur.
- M. le Ministre de la Défense Nationale.
- M. Demets, Gouverneur du Brabant.
- M. Van de Meulebroeck, Bourgmestre de Bruxelles.
- Le Général Blaise.
- M. le Procureur Général G. Pholien, Président de l'Aéro-Club de Belgique.
- Le Général Aviateur Dupotier, Président de la « Maison des Ailes ».
- Le Général Aviateur Hleraux, Président de la C.S. de l'Aéro-Club.
- Le Général Aviateur Woaters.
- Le Général Aviateur L. Leboutte, D.F.C.
- Le Colonel Aviateur Baron de Waelmont, Président du Comité National d'Aéronautique.
- M. l'Abbé Boone, C., Aumônier principal de la Force Aérienne.
- M. Gilbert Périer, Président de la Sabena.
- M. le Sénateur Tack, Président de l'Association de la Presse Belge.
- M. Jean Van Cacneghem-Fourmoy.

COMITE EXECUTIF

- Mme Dufosseux-van Halteren, Présidente d'honneur des « Ailes Brisées de Belgique », Président du « Home des Ailes Brisées de Belgique ».
- Le Lieutenant-Général Aviateur Baron Wabis, Président de la Fraternelle de l'Aviation Militaire 1911-1918.
- M. Albert Van Catthem, Doyen d'Honneur des Aviateurs, Président des « Ailes Brisées de Belgique ».
- Le Major Aviateur Victor Boin, Président d'honneur de la Presse Sportive Belge, Président de l'Association Internationale de la Presse Sportive.
- Le Major Aviateur de rés. Vansteke, Président du Fonds National d'Aide aux Œuvres de l'Aviation Belge.
- M. A. Maréchal, Avocat près la Cour d'Appel de Bruxelles.
- Le Capitaine Aviateur G. Belcourt.
- M. Léon Palle, Aviateur militaire, Grand Blessé, Secrétaire Général des « Ailes Brisées de Belgique ».
- M. Jean Vandenbosch, Aviateur militaire, Grand Blessé; architecte du Comité Exécutif. Sculpteur du Monument aux Aviateurs.
- M. César Battaille, Aviateur 1914-1918, Sculpteur du Monument aux Aviateurs 1939-1945.

Cliché de la « Conquête de l'Air », revue officielle de l'Aéro-Club Royal de Belgique.

Gedenkteken en ereperk van de roemrijke Belgische vliegeniers gevallen tijdens de oorlog 1939-1945

Zoals bekend zullen Belgische vliegeniers in de strijd gevallen op alle fronten waar ons land werd vertegenwoordigd en waar onze vlag door hun heldhaftigheid en hun opoffering in aanzien werd gehandhaafd samen begraven worden op een voor hen voorbehouden plaats op het kerkhof van Evere.

Verschillende van onze helden hebben hier reeds hun laatste rustplaats gevonden. Zes nieuwe stoffelijke overschotten zijn hen komen vervoegen. Anderen zullen er weldra bijkomen. Maar er zullen helaas graven zijn die zullen onbezet blijven : de vermisten die daardoor enkel met een symbolisch beeldhouwwerk zullen worden herdacht.

Dit laatste zal worden uitgebeeld door een indrukwekkend monument opgetrokken in het midden van het ereperk, waarin de naam van alle vliegeniers zal worden gegraveerd die tijdens de laatste oorlog zijn gevallen.

Onder de hoge bescherming van hare majesteit koningin Elisabeth, alsmede door een erecomité en een uitvoerend comité bestaande uit actieve personaliteiten van de liefdadigheidsinstellingen van de Belgische Luchtvaart, werd een vereniging opgericht welke voor doel heeft :

- 1) Een ereperk aanleggen op het kerkhof van Brussel-Evere voor 330 roemrijke Belgische vliegeniers gevallen in de oorlog 1940-1945.
- 2) Een gedenkteken gebeeldhouwd door César Battaille, Vliegenier 14-18, zal door nationale inschrijving worden opgericht.

Het Comité van het Ereperk voor de Vliegeniers doet een warme oproep op de nationale solidariteit om mede te helpen aan het oprichten van dit monument en verzoekt elkeen zijn deelname te storten op de post-checkrekening 7979.00 met de vermelding “Monument voor de Vliegeniers”, 1 Montoyerstraat, Brussel.

Het eventueel batig saldo van de inschrijving zal worden overgemaakt aan het Nationaal Hulpfonds voor financiële steun aan de Werken van de Belgische Luchtvaart (Gebroken Vleugels, Weduwen en Wezen).

Erecomité

Z. Em. Kardinaal Van Roey
De Heer Minister van Buitenlandse Zaken
De Heer Minister van Binnenlandse Zaken
De Heer Minister van Landsverdediging
De Heer Demets, Gouverneur van de Provincie Brabant
De Heer Van de Meulebroeck, Burgemeester van de Stad Brussel
Generaal Blaise
De Heer Procureur Generaal C. Pholien, Voorzitter van de Belgische Aeroclub
Generaal-Vlieger Duvivier, Voorzitter van het “Huis der Vleugels”
Generaal-Vlieger Hiernaux, Voorzitter van de C.S. van de Aeroclub
Generaal-Vlieger Wouters
Generaal-Vlieger L. Leboutte, D.F.C.
Kolonel-Vlieger Baron de Waelmont, Voorzitter van het Nationaal Comité voor Luchtvaart
Eerwaarde Heer Boone C., Hoofdalmoezenier van de Luchtmacht
De Heer Gilbert Périer, Voorzitter van de Sabena
De Heer Senator Tack, Voorzitter van de Vereniging van de Belgische Pers
De Heer Jean Van Caeneghe-Fourmoy

Uitvoerend Comité

Mevrouw Dufossez-van Halteren, Erevoorzitster van de “Belgische Gebroken Vleugels”, Voorzitster van de “Home van de Belgische Gebroken Vleugels”
Luitenant-Generaal-Vlieger Baron Wahis, Voorzitter van de Verbodering van de Militaire Luchtvaart 1914-1918
De Heer Albert Van Cotthem, Eredeken van de Vliegeniers, Voorzitter van de “Belgische Gebroken Vleugels”
Majoor-Vlieger Victor Boin, Erevoorzitter van de Belgische Sportpers, Voorzitter van de Internationale Vereniging van de Sportpers
Reserve-Majoor-Vlieger Vuylsteke, Voorzitter van het Nationaal Hulpfonds van de Werken voor de Belgische Luchtvaart
De Heer A. Maréchal, Advocaat bij het Hof van Beroep te Brussel
Kapitein-Vlieger C. Defrour
De Heer Léon Folie, Militair Vliegenier, Zwaar Krijgsverminkte, Algemeen Secretaris van de “Belgische Gebroken Vleugels”
De Heer Jean Vandenbosch, Militair Vliegenier, Zwaar Krijgsverminkte, Samensteller van het Uitvoerend Comité, Beeldhouwer van het Monument van de Vliegeniers
De Heer César Battaille, Vliegenier 1914-1918, Beeldhouwer van het Monument voor de Vliegeniers 1939-1945